

Stane Sever

In memoriam

Vasja Predan

Ta trenutek, ko se je trda in nepreklicna resnica o smrti velikega slovenskega umetnika polastila naše zavesti, ta trenutek, ko se ne misel ne čustvo ne moreta in tudi ne marata racionalizirati, je nepremostljivo eno samo spoznanje: o Stanetu Severju, gledališkem, filmskem, radijskem in televizijskem ustvarjalcu bomo poslej morali govoriti v perfektu.

Sam in zadnje čase tudi samotni kot viharnik se s svojo živo, sproščeno, temperamentno in bojevitvo navzočnostjo ne bo več udeleževal ne zmag ne porazov tiste umetnosti, ki se ji je bil zapisal z vsem svojim razsipnim talentom, znanjem, študijem, odpovedovanjem, z neodjenljivo emotivno zavzetostjo in strastjo, z umetniškim ognjem in odgovornostjo, s človeško vzravnano, z nazorsko in polemično nepopustljivo. Med Severjevim rojstvom in smrtjo je bil skozinskiž en sam enačaj: i g r a l s t v o. Igralstvo kot navdih, ljubezen in zvestoba, igralstvo kot resnica in smisel, igralstvo kot mit in usoda. Središčno razpoznavno znamenje tega navdiha, ljubezni, zvestobe, poslanstva, poklica, resnice, smisla, mita in usode pa je

bilo gledališče. Sever ga je poistovetil z življenjem in s sabo, stopal je vanj kot v svetišče, podaril mu je ves svoj dar in ves svoj čar, zveličal ga je, z zemlje ga je povzdigoval in pripenjal k zvezdam, čeravno mu zavoljo tega ne čas ne zgodovina, ki sta zdaj in tukaj z močjo svojega vedoželjnega uma obrnjena k sebi, k racionalni logiki in zemlji, nista podarjala enakega za enako. V svojem ljubem in ljubljenem gledališču je Stane Sever zavoljo skorajda usodne ujetosti med zemljo in zvezde bil hkrati romantični junak in samosvoja žrtev. In prav iz te ujetosti in napetosti je v skoraj štiridesetih letih nenehnega igralskega snovanja in mojstrovanja vzknila in do najvišjih vrhov slovenske gledališke omike zrasla domala nepregledna galerija dramskih postav, ki jim je Sever vdihnil življenje, jih iz mrtvih črk prebudil in živo utelesil, jim najpogosteje izrisal voluminoznejšega duha in podobo, kot su ju imeli v literarnem zapisu, pa najsi so bile te postave po gledališkem

obsegu in prostornini nosilne ali epizodne. Jago, Bobčinski, Tybalt, Gildens-
stern, Laert, Hamlet, Klavdij, Wurm, Edgar, Egmont, Oidip, Cyrano, Vol-
pone, Rihard, Azdak, Švejk, Jourdain, Arnolphe, Proctor, Klobčič, Kruticki,
Famusov, Pobedonosikov, Lenbach, Artej, Matiček, Naletel, Glažek, Peter
Kobar, Gornik, Pravdač, Klepec, Jerman, Zois, Teiresias, Romulus, Lear,
Goetz, Thomas Mor, Estragon, Samson, Patriarh in še in še vse do labod-
jega speva — monologa o Krotki — to je le nesistematično zapovrstje
nekaterih poglavitnih imen in priimkov vlog, ki za njimi bivajo enkratne
gledališke stvaritve Severjevega umetniškega genija. Kaj vse je vsebovano
v teh stvaritvah, kakšna je kvintesenca čustvovanja, premišljevanja in rav-
nanja, sanjarjenja, smeha, krikov in joka v vsaki izmed njih ali v vseh skupaj,
to je kajpada snov za zajetno knjigo o Severjevem igrilstvu, o malone štirih
desetletjih zgodovine ljubljanske Drame, ki ji je bil dominanta, o številnih
slovenskih filmih, radijskih igrach in oddajah, televizijskih dramah in pre-
mnogih recitalih, ki je Sever z njimi preromal skoraj vso svojo slovensko
domovino. V teh in še prenekaterem drugem imenu in vlogi je zaobseženo
vse tisto, o čemer bomo nekoč lahko zbrano premišljali, ko bomo skušali
ujeti v besede in stavke živo življenje igralskih umetnin Staneta Severja, ki
bi mu morali z vso strokovno in artistično natančnostjo podeliti nemara
prekmalu pozabljeni, a zanesljivo najbolj plemeniti naslov: ljudski umetnik.
Ne kot čast in uradno priznanje, marveč kot spoznavni simbol edino resnične,
vseobsegajoče vsebine Severjevega umetništva. Naj je oblikoval junaške
vloge, komedijske like ali tako imenovane karakterne dramske postave,
vselej jih je napolnjeval z radoživo, človeško zaupljivo in zares totalno
ustvarjalno voljo, z optimizmom in skoraj ganljivim človekoljubjem, ki sta
se hkrati kazala kot Severjev neutajljiv odnos do življenja in razmerja s
svetom. Celo takrat, ko je kreiral figuro, ki sta ji tipologija ali karaktero-
logija podelili negativne poteze, ni maral nikdar biti enorazsežen, svoje like
je zmerom raje barval s toplimi, človeško razigranimi kot s trdimi ali opla-
timi barvami. Filigraniral jih je kot precizni rezbar: čisto, svetlo in nepo-
sredno. Zato mu je bila komunikativnost ljubša od hermetizma, vedrina in
prešernost naravnejši kot potrnost in obup, ljubeznivo zaokrožena ironija
pristnejša od sarkazma, komedija pred grotesko, drama pred tragedijo,
konkretnost pred abstrakcijo, polnost pred stilizacijo, ljudskost pred arti-
ficialnostjo, realizem pred ostrorobim artizmom. Nemara je tudi zavoljo
takega razmerja do sveta in svojega umetniškega poslanstva v njem dajal
prednost izročilu pred eksperimentom, bolj je zaupal koreninam kot neizku-
šenim ali tvegano brstečim poganjkom v krošnjah, ki jih še klestijo viharjni
razsodniki časa, drsečega iz prihodnosti v preteklost. Iz takih spoznanj je
rasla Severjeva vizija nacionalnega gledališča, iz njih je črpal nepresahljive
sokove za rast svojega talenta, iz njih in z njimi je nepopustljivo, odgovorno,
disciplinirano, zvesto in visoko poklicno terjal od sebe in drugih vse, kar
more in mora plemenititi in izpopolnjevati celotnost igralskih in igralčevih
izrazil. Med temi je vsem — od mimike, pantomime, geste, gibanja, maske,
dikcije in govorne perfekcije — razdajal enako profesionalno pazljivost,
čeravno ni ne hotel ne znal zatajiti, da je njegov in igralčev poglavitni iz-
razni instrument jezik, govor. Kar je nekoč Oton Župančič s slovensko in
hkrati evropeizirano gesto uzakonil, je Sever nemara med vsemi slovenskimi
modernimi igralci najbolj izčiščeno in dosledno odrsko uresničil: jezik, go-
vor, dikcija so pri njem postali virtuozni. In slednjič: iz tako opisanih spo-

znanj je nemara laže razumeti Severjeve zadnje mesece, ko se je neizprosno zvest svoji viziji gledališča raje opredelil za pot samotnega viharnika in učitelja prihajajočih igralskih rodov. Ali je bil v tem svojevrstnem uporništvu edinosmiselni glasnik te svoje vere in vizije ali njena žrtev — to je seveda vprašanje, ki ga bo razmotal in mu pomen ovrednotil čas. Toda če si bo čas, ta hudi in bolj ko ljudje in še bolj ko sočasniki pravični razsodnik, izdelal tako ali tako sodbo o teh zadnjih, trpkih trenutkih Staneta Severja, ki se je poslovil kot mnogi veliki igralci tako rekoč sredi svoje predstave — tiho, nanagloma in še vse preveč poln zenitne stvariteljske moči, da bi že moral na večno pot — če bo torej čas sodil tako ali tako, nečesa zanesljivo ne bo mogel prezreti: v enega izmed stebrov slovenske gledališke omike, ki nosijo imena Borštnika, Verovška, Skrbinška, Levarja, Marije Vere, Lipaha, Nablocke, Cesarja, Stupice in drugih — bo vklesano tudi ime Staneta Severja.

Tako smo navzlic slovesu od velikega umetnika prišli iz perfekta, ki nam ga je vsilila resnica smrti, v futur. In tudi v prezent: tistim, ki smo imeli srečo in čast doživeti Severjeve igralske mojstrovine, so se zasidrle v živ, zmerom sedanjji spomin. Sila tega spomina pa je neizbrisna.

V Ljubljani, 19. decembra 1970.

Problemi slovenske družbe

Janko Jeri

DRUGIČ NA TEMO — ODPRTOST Z ODKRITOSTJO

*Jezik prijateljstva niso
besede, marveč dejanja.
(Henry David Thoreau)*

Namenoma sem se odločil za enak naslov kakor pri zapisu pred tremi leti,* saj gre za prisiljeno oživiljanje istega vprašanja z enakimi metodami in istimi nameni. Naj tudi tokrat pričnem ta razglabljanja z vsebinsko ilustrativno asociacijo iz preteklosti: pogajanja za sklenitev rapalske pogodbe (prav nedavno je minulo pet desetletij od tega dogodka) so potekala v neprijetnem, napetem ozračju. »Jugoslovani so se dolgo upirali mojim zahtevam,« kakor jih opisuje sopodpisnik tega oktroiranega dogovora Carlo Sforza, »težko jim je bilo odstopiti pol milijona Slovencev in Hrvatov, čeravno sem jim govoril, da nismo mi krivi, ker so se znašli na naši strani Alp. Z naše strani (poročilo takratnemu italijanskemu ministrskemu predsedniku G. Giolittiju) so bile storjene jasne, čeprav diskretne aluzije na notranji in zunanji položaj, ki nas ne le obvezuje, ampak nam tudi omogoča, da v primeru neuspeha

* Sodobnost, št. 4, 1967.